

HEYMANS

D. Draaisma e.a., *Gerard Heymans : Objectiviteit in filosofie en psychologie*, Weesp. Het Wereldvenster, 1983, pp. 155.

Onder redactie van de 'Werkgroep Heymans' verscheen bij Het Wereldvenster een korte synopsis van het werk van Gerard Heymans (1857-1930). Deze lezenswaardige bundel bevat bijdragen van D. Draaisma, prof. dr. H.G. Hubbeling, dr. F. van Raalten, prof. dr. P.J. van Strien, drs. H.G. van der Veen, dr. J. Verster en prof. dr. J.J. van der Werff, allen verbonden aan de Groningse Universiteit. Op een congruente wijze, hetgeen een verdienste is in een zo gedifferentieerd auteursgezelschap dat zowel psychologen als filosofen bevat, worden de verschillende thema's uit Heymans' oeuvre behandeld. Slechts zeer sporadisch lijdt het werk aan 'idolatrie'.

Heymans staat bekend als een van de belangrijkste filosofen die Nederland heeft voortgebracht en tevens als de grondlegger van de psychologie in Nederland. Ter gelegenheid van de herdenking van zijn vijftigste sterfjaar (1980) werd een multidisciplinaire werkgroep opgericht waarvan de besproken bundel een eerste product is. Zoals de cover vermeldt is het "de eerste poging om Heymans' levensgang en de essentie van zijn denkbeelden op het brede terrein dat hij met zijn werk bestreek, weer te geven en de invloed ervan op de ontwikkeling van de wijsbegeerte en de psychologie te documenteren".

De bundel kan in drie delen opgesplitst worden : 1. de levensloop; 2. filosofische bijdragen; 3. psychologische bijdragen.

Het eerste deel bevat slechts een hoofdstuk van de hand van drs. H.G. van der Veen die een historische schets van het leven en werk van Gerard Heymans geeft.

Deel twee behandelt het filosofische denken. In vijf hoofdstukken wordt Heymans' werk in de verschillende terreinen van de moderne filosofie uitgediept. H.G. Hubbeling behandelt de kenleer en de esthetica. Draaisma de (inductieve) metafysica, F. van Raalten spreekt over objectiviteitsethiek en P.J. van Strien over de objectieve heilsleer. De verschillende hoofdstukken vormen een opvallende eenheid. Aan de hand van archiefmateriaal wordt Heymans' denken gesitueerd binnen de grote filosofische stromingen. Vooral de situering door Hubbeling van Heymans ten opzichte van Kant enerzijds en Hegel anderzijds kwam opmerkelijk fris over. Heymans kan het best gesitueerd worden als een empiricus die zijn omgeving construeert aan de hand van a priori categorieën (zie Kant), een gedachte die zowel in de kenleer als in de esthetica aanwezig is. Het causaliteitsbegrip dat in deze argumentatie centraal staat, maakt niet enkel de bespiegeling over de werkelijkheid mogelijk maar ook, en dit in tegenstelling tot Kant, stelt het ons volgens Heymans in staat om het bestaan zelf van de buitenwereld te bewijzen.

In het derde deel worden in vier hoofdstukken de psychologische bijdragen geschetst. Heymans was de overtuiging toegedaan dat het experiment in de voornamelijk beschouwende wereld van de filosofie een belangrijke bijdrage

kon leveren. De taak van de psychologie was om bewustzijnsverschijnselen te beschrijven en causaliteiten hierin op te sporen en te verklaren. De algemene psychologie (J. Verster), de speciale psychologie (J.J. van der Werff, en voor de psychologie van de vrouw H.G. van der Veen) en de 'parapsychologische experimenten' (D. Draaisma) worden achtereenvolgens behandeld. Voor wie geïnteresseerd is in de ontstaansgeschiedenis van de psychologie als wetenschappelijke discipline een boeiende bijdrage. Het meest frappant is de verbluffend eenvoudige manier waarop redelijk complexe problemen als deze van de parapsychologie door Heymans werden onderzocht. Ook nu nog kan men van deze eenvoudige proefopzetten heel wat leren. De speciale psychologie en de typologie van Heymans is meer door de tijd gekleurd en het is dan ook spijtig dat juist voor een deel ervan, nl. de psychologie van de vrouw een zo onevenwichtig grote plaats werd ingeruimd.

Deze bundel vormt een interessant boek, waarbij de verschillende hoofdstukken de eenheid in het denken van Heymans goed reflecteren. Tenslotte een vraag: is het hoofdstuk over de levensloop wel zo relevant als we vaststellen dat een uitgebreide bibliografie ontbreekt?

Ph.A.E.G. DELESPAUL

* * *

ETHIEK VAN VERBONDENHEID

Daniël Yankelovich, *Nieuwe regels. Op zoek naar zelfontplooiing in een omgekeerde wereld*. Baarn, Ambo, & Schoten, Westland, 1982.

In de jaren zestig werd het zoeken naar zelfontplooiing geroemd als 'het ontluiken van Amerika'. Kort na de oorlog had, onder aanvoering van Fromm, Maslow, Rogers en Bühler, een nieuwe richting in de psychologie gestalte gekregen: de 'humanistische psychologie' of de 'psychologie van het zelf'. Onder invloed van de existentialistische filosofie, het post-freudiaanse revisionisme en het geloof in de oneindige buigzaamheid van de persoon, ontstond een stroom van populaire psychologische literatuur. Bewegingen voor zelfhulp en assertiviteitstraining rezen als paddestoelen uit de grond. Links en rechts sprak men van innerlijke groei, verwezenlijking van de eigen mogelijkheden, aanvaarding van het zelf en vervulling van zijn behoeften. Kortom, het zelf, zo lang beknot door de oude christelijke normen van opoffering en zorg voor de ander, eiste de vrijheid om onbelemmerd zijn gang te gaan.

Toen het economisch klimaat echter veranderde, kreeg de beweging voor zelfontplooiing een slechte pers. Terwijl Woody Allen in zijn films vooral de komische aspecten van het 'ik-tijdperk' benadrukte, sloegen andere commentatoren een strenge, ernstige toon aan. Tom Woolfe, Daniel Bell en Christopher Lasch bijvoorbeeld, spraken een vernietigend oordeel uit over de 'cultuur van het narcisme'. Sommige waarnemers kwamen tot de conclusie dat, aangezien de welvaart het zoeken naar zelfontplooiing op gang had gebracht, onze cultuur tijdens de huidige recessie onder economische druk zal moeten terugkeren naar de visie die in minder welvarende tijden overheerste.